

Papalığın Siyonizm Karşısındaki Tutumu ve Kutsal Topraklar Politikası

The Papal Attitude Towards Zionism and the Holy Land Policy

Dr.Öğr.Üyesi
Mürsel Özalp

Bolu Abant İzzet Baysal Ü.
İlahiyat Fakültesi
Türkiye

Araştırma Makalesi
Research Article

Geliş : 25.03.2025
Kabul : 04.06.2025
Yayın : 30.06.2025

Bu makale, iThenticate yazılımı ile taranmış ve intihal tespit edilmemiştir.

Abstract

The Zionist plan of establishing a national homeland by gathering Jews from all over the world in the land of Palestine has drawn the reaction of the Papacy from the very beginning. However, the Papacy's attitude towards Zionist demands and challenges has varied within the framework of the global political atmosphere, the actual situation in the region and the theological transformation within the Church. Thus, Papal policy towards the Holy Land against the Zionist ideology has shifted from the traditional belief in permanent Jewish exile to, at minimum, the internationalization of Jerusalem and the preservation of its religious identity. It has also evolved from the official recognition of the State of Israel to an emphasis on safeguarding the dignity of holy sites and ensuring the Church's rights. In this context, the Papal attitude towards the Zionist ideology, which began just before the first Zionist Congress, manifested itself as an absolute opposition to the immigration of Jews to the Holy Land on theological grounds. In this period, the Papacy not only took internal measures against Zionist activities, but also reached out France, the protector of the Christians in the region, and the Ottoman Empire, which ruled the region. This uncompromising attitude of the Papacy continued throughout the period of the British takeover of Palestine in 1917 and later the mandate administration. However, with the shifting global balance after World War II and the widespread discourse on the Holocaust, the Papal position has gradually changed. Of course, the emergence of America as a superpower in the post-war period and the support of Zionism by the successive American administrations played a significant role in this shift. In addition to the establishment of the State of Israel and the subsequent geopolitical developments in the region, Pope Paul VI's visit and the theological shifts within the Church, such as the decisions of the Second Vatican Council, led to a slight softening of the Papacy's stance. Henceforth, the Papacy began to raise issues such as the preservation of holy sites, free access to holy sites for all faiths, and the rights and authority of religious communities. This indecisive policy of the Papacy has been seen as a result of political or conjunctural challenges. Nevertheless, the Papacy has never abandoned its demands concerning an independent Palestinian state and the status of Jerusalem and has expressed them on various platforms. This study examines the Papal policy toward the Holy Land, particularly Jerusalem, in response to Zionist aims and activities from the late nineteenth century to the present day.

Keywords: History of Religions, Judaism, Holy Land, Papacy, Vatican, Zionism, Jerusalem.

Giriş

Eski devirlerde Kenanlılar olarak bilinen halkların yaşadığı Filistin coğrafyası Tevrat'ta mülkiyeti İsrailoğullarına tahsis edilen, Tanrı'nın her daim kayırıp gözettiği geniş ve verimli, içinden “bal ve süt akan ülke”¹ olarak tanımlanmaktadır. Bu topraklar aynı zamanda Tanrısal kelamın bedene büründüğü ve Tanrı'nın tarihe müdahale ettiği yer olarak kabul edilmesinden dolayı Hristiyanlık için de müstesna bir konuma sahiptir. İsrâ ve miraç hadisesinin yaşandığı yer olarak görülmesi ve ilk kible olması hasebiyle bu bölge İslam geleneğinde de mukaddes bir beldedir. Dolayısıyla tarihin erken dönemlerinden günümüze bölgede yaşanan çatışmaların kaynağı daha ziyade dinî nitelikli olup bu da Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam'ın Kudüs ve çevresine atfettiği kutsallık ve buraya sahip olma arzusudur.²

Bu çalışmanın çerçevesi bakımından “Hristiyanlık” adına ve “kutsal topraklar” konusunda kimin konuştuğu veya bu hakkı kendisinde gördüğü sorusu önem taşımaktadır. Hristiyan dinî geleneği Kudüs'te Rum Ortodoks, Ermeni Ortodoks ve Latin Katolik olmak üzere ve her biri özel yetkilere sahip hiyerarşik bir yapılanma içerisinde varlıklarını sürdürmektedirler. Dışarıda ise Papalık, Dünya Kiliseler Konseyi (WCC), Ortadoğu Kiliseler Konseyi (MECC), Britanya ve İrlanda Kiliseler Birliği (CTBI), Dünya Reform Kiliseler Birliği (WCRC) gibi Kudüs'e dair kaygılarını dile getiren dinî organizasyonlar bulunsun da hiçbir Kilise ve yapılanma bütün Hristiyan dünyayı ilgilendiren bu konuda tüm Kiliseler adına konuşma hakkını kendisinde görmemektedir.³ Ancak aynı anda hem dinî hem siyasi bir aktör olarak Papalığın Siyonizm eleştirisi, Kudüs özelinde kutsal topraklar politikası ve bölge sorununa yaklaşımı bu sayılan muhtelif kilise ve organizasyonlara nispetle daha fazla önem taşımaktadır. Zira Katolik geleneği ve Kilise Hukukundan tevarüs ettikleri dinî nüfuzları yanında papalar 1929 Lateran Antlaşması'yla Vatikan Şehir Devleti'nin lideri olma vasfını da elde etmişlerdir. Böylece hem egemen bir devletin başı ve *de facto* mutlak bir monark olarak papaların söylem ve faaliyetleri salt diplomatik ilişkilerle sınırlı olmayıp her türlü siyasi veya kültürel ortamı aşan evrensel bir misyona karşılık gelmektedir.⁴

Papalığın kutsal topraklara olan ilgisi miladi ilk yüzyıllara kadar gerilere gitmektedir. Hristiyan kutsal mekânlarının muhafazası ve bölgedeki yerel Katolik cemaatin korunması yüzyıllar boyunca Papalığın bölgedeki ana hedefi olmuş ve bu doğrultuda askeri-siyasi

¹ Çıkış 3:8; Levililer 20:24; Tesniye 11:9-10; Yeşu 5:6.

² Bu topraklara sahip olma hak ve meşruiyetine dair taraflar arasındaki argümanlar bir yana konu Hristiyanlık açısından daha karmaşık bir görünüm arz etmektedir. Zira Hristiyanlık içinde *Evanjelist* ve *Milenyalist* hareketler, Filistin topraklarındaki Yahudi varlığını, hatta sonraki safhada Süleyman Mabedi'nin yeniden inşa edilerek kurban kültürünün başlatılacak olmasını Mesih'in ikinci gelişinin işaretleri saymaktadır. Bu gruplar aynı zamanda stratejik çıkarlar gereği (mesela İran'ı baskı altında tutma ve “radikal” İslam'la mücadele etmede) İsrail'i Amerika'nın sağlam bir müttefiki olarak da görmektedirler. Bk. Motti Inbari-Kirill Bumin, *Christian Zionism in the Twenty-First Century: American Evangelical Public Opinion on Israel* (New York: Oxford University Press, 2024): 23 vd. Dolayısıyla sorun apokaliptik beklentilerden bölge jeopolitiğine varan bir çeşitlilik arz etmektedir. Aynı zamanda bu coğrafya İsrail'in sınır belirsizliği, devam eden ilhak ve işgal ve buna bağlı mülteci sorunu, bölge ülkelerinin tehdit algılaması ve güvenlik stratejileri gibi sosyal ve siyasi yönleriyle uluslararası hukuk, adalet, güvenlik ve insan hakları çerçevesinde yapılan tartışmaların da odağında yer almaktadır.

³ Michael Prior, “Christian Perspectives on Jerusalem”. *Journal of Islamic Jerusalem Studies* 3/1 (1999): 2-3.

⁴ Richard P. Stevens, “The Vatican, the Catholic Church and Jerusalem”, *Journal of Palestine Studies* 10/3, (1981): 102.

girişimlerde bulunmuştur. Tarihte bu teşebbüslerin en bilineni 1095 tarihinde -diğer faktörler yanında- “kutsal toprakları kurtarmak” sloganı ile Papa II. Urban’ın (1088-99) Clermont Konsili’nde yaptığı haçlı seferi çağrısı olmuştur. Bu çağrıyla toplanan I. Haçlı Seferi ile Hristiyanlar 1099 yılında Kudüs’ü ele geçirmiş ve burada bir Latin patrikliği kurulmuştur.⁵ Hristiyan bir gücün kutsal toprakların siyasi ve sosyal hayatına bir sonraki müdahalesi ise İngiltere’nin 1917 tarihinde bölgeyi ele geçirip Filistin’i manda idaresi altına almasıyla olmuştur.⁶ Bu tarih aynı zamanda günümüze kadar gelen bölge sorununun başladığı tarihtir.

Papalığın Siyonist ideolojiye yönelik ilk reaksiyonu, dolayısıyla kutsal topraklar politikası Filistin bölgesinin İngiliz idaresine girmesinden yirmi yıl kadar evvel, 1897 yılında toplanan ilk Siyonist kongrenin birkaç ay öncesinde başlamıştır. Papalık Siyonist ideolojiye teolojik gerekçelerle daha en başından olumsuz bir tavır takınmış ve Yahudilerin kutsal topraklara göç ederek orada bir devlet kurma fikrine karşı çıkmıştır. Ancak II. Dünya Savaşı sonrası küresel bir güç olarak temayüz eden Amerikan yönetimlerinin Siyonist ideoloji yanında saf tutmasıyla başlangıçtaki sert söylemini esnetmek zorunda kalmıştır. Bu bağlamda 1948 yılına kadar papalar öncelikle Filistin’e toplu Yahudi göçüne karşı çıkarak kutsal mekânların fiziksel bütünlüğü, bölgedeki Katolik cemaatin korunması ve Katolik kurumların ihtiyaçları hususunda ısrarcı olmuşlardır. 1948 yılında İsrail Devleti’nin kurulması, 1967 Savaşı ve yeni fiili durumların ortaya çıkması yanında (Papa VI. Paul’ün bölgeyi ziyareti, II. Vatikan Konsili’nde kabul edilen *Nostra Aetate* bildirgesinde antisemitizmin kınanması ve Yahudilerle yeni bir dönemin başlatılması gibi) Kilise içindeki teolojik değişimlerle başlayan kısmi yumuşamayla Papalık kutsal mekânların muhafazası, her din mensubunun buralara serbest erişim özgürlüğü ve kendi kutsal mekânlarını kontrol etme hak ve yetkilerini dillendirmeye başlamıştır.⁷ Papalık bu süreç içerisinde sıklıkla Kudüs’ün uluslararası statüye kavuşturulması talebini yinelemiş olsa da reel politik karşısında tekrardan Kudüs’ün kendine özgü çok dinli karakteri, manevi boyutu ve kültürel kimliğinin korunması ve desteklenmesi çağrısına dönmüştür. Papalığın Kutsal Topraklara yönelik geleneksel tutumu ve Kudüs’ün statüsüne ilişkin talep ve kaygıları terk edilmemiş olsa da bu konudaki ısrarı ve vurgusu çok da baskın değildir.

Bu çalışmada uluslararası hukukun nev’i şahsına münhasır öznesi olan Papalığın ve papaların XIX. yüzyıl sonlarından günümüze Siyonist ideoloji ve faaliyetler karşısında başta Kudüs olmak üzere Tanrı’nın ayak izlerinin olduğuna inandıkları topraklara yönelik takındığı tavır ve tutum, izlediği politika ve yürüttüğü diplomasi kronolojik olarak incelenmiştir. Bu çerçevede konu ele alınırken Kudüs ve çevresinin teolojik boyutu ve üç din nezdindeki kutsallığı ikinci planda tutulmuştur.⁸

⁵ Kudüs Latin Katolik Patrikliğinin kuruluşu, taşınması ve yeniden yapılandırılma süreciyle günümüzdeki durumu için bkz. Ahmet Türkan, “Başlangıcından Günümüze Kudüs Latin Patrikliği”, *Milel Nihal* 10/2 (2014): 29-64.

⁶ John J. Mctague, “The British Military Administration in Palestine 1917-1920”, *Journal of Palestine Studies* 7/3 (1978): 55 vd.

⁷ Anthony O’Mahony, “The Vatican, Jerusalem, the State of Israel, and Christianity in the Holy Land”, *International Journal for the Study of the Christian Church* 5/2 (2025): 124.

⁸ Kuruluşundan günümüze siyasi tarihi ve üç semavi dinin kutsallık algıları bağlamında Kudüs için bk. Cengiz Batuk & Rabia Mert, “Çatışan Kutsalların Ortasındaki Şehir: Kudüs”, *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 17/2 (2017): 129-149.

1. Papalığın Siyonizm'e Yönelik İlk Tepkileri

Papalığın Siyonizm'e yönelik ilk resmî tepkisi 29-31 Ağustos 1897'de Basel'de toplanan ilk Siyonist kongreden yaklaşık dört ay önce Cizvitler tarafından kurulan yarı resmî yayın organı *Civilta Cattolica*'da çıkan *İsrail'in Modern Dünyaya Dağılması* başlıklı isimsiz bir yazıda dile getirilmiştir. Bu yazıda;

“Nasıralı İsa'nın, Kudüs'ün yerle bir olacağı (...), Yahudilerin uluslar arasında köle yapılmak üzere götürüleceği ve dünyanın sonuna kadar da dağınmak vaziyette kalacakları şeklindeki kehanetinin gerçekleşmesinin üstünden 1827 yıl geçti. (...) Kutsal Yazılara göre Yahudi halkı her daim uluslar arasında dağınmak ve başı boş bir şekilde yaşamalıdır ki bu sayede sadece Kutsal Yazılar uyarınca değil (...) bu durumlarıyla da Mesih'e şahitlik etsinler. Yeniden kurulacak bir İsrail devletinin merkezi yapılacak Kudüs'e gelince, bunun Mesih'in öngörüsüne aykırı olduğu bilinmelidir”⁹

şeklinde geleneksel *katolik* öğretisi tekrar edilmiştir. Bu yazıda ayrıca Yahudilerin tek bir geçim kaynağı bildikleri, bunun da tefeciliğe dayandığı ifade edildikten sonra Yahudilerin Filistin topraklarına geri döneceklerine dair ilahî bir vaat olmadığı sadece âhir zamanda din değiştirecekleri ifade edilmiştir.¹⁰

Papa XIII. Leo (pa. 1878-1903) ise toplanan ilk Siyonist kongre sonrası Filistin'deki kutsal mekânların Yahudilerce işgal planına karşı bir genelge yayımlamış ve İstanbul'daki Papalık elçisi Augusto Bonetti'yi “Siyonizm'e karşı alınacak önlemler” konusunda istişare için Roma'ya çağırmıştır. Papa aynı zamanda Yahudilerin kutsal toprakları işgaline zemin hazırlayacak herhangi bir girişime engel olunması için bölgedeki Hristiyanların hamisi konumundaki Fransa'yla da iletişime geçmiş, hatta II. Abdülhamid'e de bir elçi göndererek ona Filistin'i Yahudilere teslim etmemesi çağrısında bulunmuştur. Bu gelişmeler karşısında Theodor Herzl Viyana'da bulunan Papalık elçisi Egidio Taliani'ye kendisiyle Siyonizm üzerine konuşmak istediğini belirten bir mektup yazmış ancak bu talebe olumlu bir dönüş alamamıştır.¹¹

Bu arada Eylül 1899'da Basel'de toplanan üçüncü Siyonist kongrenin hemen ardından *Civilta Cattolica*'daki bir haber dikkat çekmektedir. Buna göre İngilizler tarafından kendilerine Doğu Afrika'da sunulan toprak teklifini kabule istekli olduklarından Siyonist liderlerin Filistin'de bir yurt kurma girişimlerinin sonucunu çok da önemsemedikleri ifadeleri yer almıştır. Siyonizm'in Filistin'den vazgeçmesi ise onların Hristiyanlığın gücünü kabul etmelerine yorulmuştur.¹² Öte yandan Herzl, daha önceki girişimlerinden eli boş dönmesine rağmen Vatikan'da papa ile tekrar bir görüşme ayarlayıp ona düşüncelerini açıklamak istemiştir. Herzl bu tarihlerde konjonktür gereği kutsal mekânların dinî bir mesele olarak ele alınması ve herhangi bir devletin yetki veya

⁹ Sergio I. Minerbi, *The Vatican and Zionism*, çev. Arnold Schwarz (New York: Oxford University Press, 1990), 96; Andrej Kreutz, *Vatican Policy on the Palestinian-Israeli Conflict: The Struggle for the Holy Land* (New York: Greenwood Press, 1990), 32.

¹⁰ Stevens, “The Vatican, the Catholic Church and Jerusalem”, 102.

¹¹ Minerbi, *The Vatican and Zionism*, 96-7.

¹² Stevens, “The Vatican, the Catholic Church and Jerusalem”, 102.

yönetimi dışında tutulması gerektiği (res sacrae extra commercium) yönünde görüşler serdetmiş ve papadan da bu düşüncesini desteklemesini beklemiştir. Herzl nihayet 1904 yılı başlarında Papalık devlet sekreteri Kardinal Merry del Val ile görüşme fırsatı bulmuş ve ona Siyonist projede kutsal bölgelerin kapsam dışında tutulacağı ve Yahudilerin buralar üzerinde tahakküm kurmayacağı konusunda ısrar etse de del Val Yahudilerin İsa'yı inkâr etmelerinin onların kutsal topraklar üzerindeki egemenliklerini imkânsız hale getirdiğini ifade etmiştir. Herzl, del Val görüşmesi sonrası Papa X. Pius (pa. 1903-14) ile de görüşme fırsatı bulmuş ancak o da benzer şekilde Kudüs'ün hiçbir şekilde Yahudilerin eline geçmemesi gerektiğini ifade etmiştir.¹³

Herzl ile yapılan bu ilk görüşmede Katolik Kilisesi'nin Siyonizm'e yönelik argümanları tamamen teolojik gerekçelere dayandırılmıştır. Zaten papaya göre de Kudüs'ün kutsallığı müstakil mabet ve kiliseler toplamından ibaret olmayıp bölünmez bir bütün olarak onun kimliğinde yatmaktadır. Bu durumda Filistin'de bir Yahudi idaresi hiçbir şekilde kabul edilemezdi. Ancak bu görüşmeden birkaç ay sonra Papalığın görüşlerinin biraz değiştiği ya da en azından Yahudilerin de Filistin coğrafyasında kendilerine ayrılan alanlarda bir şekilde hayatlarını sürdürmelerine karşı çıkılmadığı şeklinde yorumlanabilecek söylemler gelmeye başlamıştır. Nitekim Kardinal del Val *Die Welt* gazetesine verdiği röportajda Filistin'de Yahudilerin “kamu hukukuyla güvence altına alınmış” bir yurt edinme çabalarını engelleme yoluna gitmeyeceğini, zira bunun tamamen insani bir durum olduğunu ve Papalığın insanlığın sefaletini hafifletecek bir girişime asla karşı çıkmayacağını belirtmiştir. Ancak burada insani bir durum olarak görülüp karşı çıkılmayan şeyin Filistin'de bir Yahudi egemenliği değil de Yahudi olmayan bir yönetim altında onların da yaşamaları olduğu ileri sürülmüştür.¹⁴ Elbette bu noktada Papalığın geleneksel *katolik* görüşüne dayanan tavizsiz ve katı tutumunda neden yumuşamaya gittiği sorusu akla gelmektedir. Kardinal del Val'in verdiği bu röportajda;

“Ne zaman bizi alaya alan kötü bir kitap, çirkin bir resim ya da bizi karalayan bir gazete çıksa bunun arkasından bir İsraili çıkıyor”¹⁵

ifadesi bu soruya bir nebze de olsa ışık tutmaktadır. Burada Yahudi ileri gelenlerin Filistin'de ulusal bir devlet kurma yolunda yapılan müzakere ve başvuru diplomatik yollar yanında kendilerine muhalif gördükleri kişi ve kurumları çıkardıkları muhtelif neşriyat ile hedef aldıkları da görülmektedir.

2. Filistin'de İngiliz Egemenliği ve Balfour Deklarasyonu

İngiltere'nin 2 Kasım 1917 tarihinde ilan ettiği Balfour Deklarasyonu'nun bir dünya devleti tarafından Siyonizm'e verilen desteğin ilk resmî ifadesi ve Filistin topraklarında Yahudi devleti kurulması yolunda önemli bir kilometre taşı olduğu hususunda genel bir kanaat söz konusudur.

¹³ Raphael Patai (ed.), *The Complete Diaries of Theodor Herzl*, çev. Harry Zohn (New York: Herzl Press & Thomas Yoseloff, 1960), II/589-90; IV/1593-4, 1602-3.

¹⁴ Rosemary Ruether & Herman Ruether, “The Vatican, Zionism, and the Israeli Palestinian Conflict”, *Zionism and the Quest for Justice in the Holy Land*, ed. Donald E. Wagnen & Walter T. Davis (Eugene: Pickwick Publications, 2014), 125.

¹⁵ Minerbi, *The Vatican and Zionism*, 101-2.

Bu bildiride bir siyasi yapılanma ya da devletten ziyade ulusal yurttan bahsedilmesi ve Yahudi yönetimine dair bir ifadenin geçmemesi tartışmaları bir yana bu deklarasyon dünya sathındaki tüm Yahudilerin uluslararası hukuk nezdinde müstakil bir unsur olarak tanındığı ve Filistin toprakları üzerinde zilyetlik hakkının bulunduğunu teslim eden bir belge olarak yorumlanmıştır. Bu doğrultuda Siyonist hareket de kendi kaderlerini tayin ilkesi gereği azınlık veya küçük toplumların verdiği özgürlük ve bağımsızlık mücadeleleriyle kıyaslanmıştır.¹⁶

Papalığın bu bildiriye yönelik ilk eleştirisi ise ilanından bir yılı aşkın bir süre sonra, 1919 yılı başlarında Papalık devlet Sekreteri Kardinal Gasparri'den gelmiştir. Gasparri Papalığın tepkisini;

“Anlaşılan İngiltere, Filistin’in bir bölümünün idaresini Yahudilere devretmeyi kendisine görev edinmiş. İngiltere ve Amerika’daki büyük Yahudi bankerlerin etkisi altındaki İngiliz politikacılar bu durumun kutsal topraklardaki Hristiyan çıkarları açısından taşıdığı tehlikeleri takdir edemiyorlar.”¹⁷

şeklinde dile getirmiştir.

Balfour Deklarasyonunun Yahudilere bir “yurt” vaadi karşısında özellikle Avrupa coğrafyasından bölgeye büyük bir Yahudi göçü başlamıştır. Şöyle ki; 1882 yılında Filistin coğrafyasında El-Halil, Kudüs, Safed ve Tiberya gibi dört şehirde yoğunlaşan Yahudi nüfusu yaklaşık 24 bin iken İngiliz manda idaresinin sona erdiği 14 Mayıs 1948 tarihinde bu sayı yaklaşık 650 bine ulaşacaktır.¹⁸ Bölgedeki bu demografik değişime yönelik ilk tepki Kudüs Latin Patriği Luigi Barlassina’dan gelmiştir. Barlassina Avrupadan gelen Siyonist akın sebebiyle Kudüs’ün bir genelevler, fuhuş ve zührevi hastalıklar şehrine dönüştüğünü; ama asıl önemlisi Balfour Deklarasyonu’nun Siyonistlere Filistin halkını peyderpey yerinden ederek tüm ülkeyi ele geçirme ve bir “Siyon İmparatorluğu” (*Das Reich Zion*) kurma yolunu açtığını ifade etmiştir. Barlassina ayrıca Katolik çevrelerin Filistin’deki durumun vahametinden pek haberleri olmadığından yakınmıştır. Barlassina’nın bu yakınmaları karşısında Papa XV. Benedict (pa. 1914-22) 1921 yılında kutsal mekânların Anglosakson Protestanlar tarafından desteklenen Yahudilerin eline geçme tehlikesiyle karşı karşıya olduğu ve Siyonistlerin yerel Hristiyan toplumu bölgeden tamamen söküp atabileceği uyarılarında bulunmuş ve;

“Kutsal toprakların kutsal karakterini değiştirmek ve buraları saçma sapan eğlence yerlerine dönüştürmek için ısrarla sergilenen çabalardan üzüntü duymalıyız.”¹⁹

ifadelerini kullanmıştır.

¹⁶ Isaiah Friedman, “Balfour Declaration”, *Encyclopedia Judaica*, ed. Fred Skolnik (Detroit: Keter Publishing, 2007), 3:85.

¹⁷ Minerbi, *The Vatican and Zionism*, 122.

¹⁸ Shoshana Neuman, *Aliyah to Israel: Immigration under Conditions of Adversity* (Bonn: IZA, 1999), 7, 57.

¹⁹ Pinchas E. Lapide, *Three Popes and the Jews* (New York: Hawthorn Books, 1967), 270; Silvio Ferrari, “The Vatican, the Palestine Question and the Internationalization of Jerusalem (1918-1948)”, *Rivista di Studi Politici Internazionali* 60/4 (1993): 551; Stevens, “The Vatican, the Catholic Church and Jerusalem”, 103; Kreutz, *Vatican Policy on the Palestinian-Israeli Conflict*, 34.

Milletler Cemiyetinde Filistin topraklarındaki İngiliz manda idaresine son rötuşlar yapılırken 1 Haziran 1922 tarihli *L'Osservatore Romano* gazetesinde çıkan yazıyla Papalığın resmî görüşü ortaya konmuştur. Yazıda Balfour Deklarasyonu'yla Yahudilerin imtiyazlı ve hâkim bir pozisyona getirilmek istenmesine Papalığın karşı olduğu ve bunun yürürlüğe girmesiyle başta Katolikler olmak üzere diğer Hristiyan cemaatlerin haklarının çığneneceği endişesi dile getirilmiştir. Kardinal Gasparri, 10 Ağustos 1922'de Milletler Cemiyeti'ne gönderdiği bir raporda ise dinî nedenlerle saygı gösterilen kutsal yerlerin hiçbir şekilde herhangi bir ulusun siyasi kontrolü altında olmaması, bunun yerine *Kutsal Toprakların Himayesi* kabilinden dinî kurumlara emanet edilmesi gerektiğini vurgulamıştır.²⁰

1930'lu yıllarda Almanya'daki Nazi baskısından kaçarak bölgeye yerleşenlerle birlikte Filistin'de artan Yahudi nüfus giderek daha fazla toprak satın alma ve toprak sahiplerini de zorla yerlerinden ederek "tarım topluluğu" (kibbutz) oluşturma yoluna gitmiştir. Her geçen gün yoksullaşan Arap nüfus protesto gösterilerinde bulunmuş İngilizler de bu gösterilere sıkıyönetim altında kitlesel tutuklama yoluyla mukabelede bulunmuştur. Bu arada Filistin mandasının sürdürülemez olduğu yönünde rapor hazırlayan kraliyet (*Peel*) komisyonu Filistin'de toprakların %20'sini içine alan küçük bir Yahudi devleti ve Ürdün'le birleşen büyük bir Arap devleti olarak bölünmesi tavsiyesinde bulunmuştur. Ancak Filistinli liderler bu taksimata karşı çıkmıştır. Papalık da İngiliz hükûmetine gönderdiği bir mektupla bu duruma tepki göstermiş ve toprakların bölünmesine karşı çıkmıştır. Papalık sadece Hristiyan kutsal mekânlarının değil, Hristiyan cemaatin de korunması çağrısında bulunmuştur. Aynı minvalde Filistin'deki Siyonist varlığa ilişkin benzer bir görüş 2 Nisan 1938 tarihinde *Civiltà Cattolica* tarafından dile getirilmiştir. Gazete Araplarla bir arada ve barış içinde yaşamaları mümkün olmadığından Filistin'de bir Yahudi devleti fikrinin son derece hatalı olduğunu, Yahudilerin yapması gereken tek doğru şeyin Filistin üzerindeki hak iddialarından vazgeçmek ve mümkünse ülkeyi terk etmek olduğunu ileri sürmüştür. İki savaş arası dönemde Siyonizm'den son olarak Mayıs 1939'da yine *Civiltà Cattolica*'da Filistin'e Yahudi göçünün sınırlandırılmasını isteyen *British White Paper*'a atf yapılarak bahsedilmiş ve uluslararası toplumun Yahudilerin Filistin üzerindeki hak iddialarını tarihsel temelde kabul etmekte isteksiz olduğu ifade edilmiştir.²¹

3. Holokost Söylemleri ve Değişen Dengeler

Alman Nazileri ve müttefiklerince 1933-1945 yılları arasında Avrupa genelinde yürütülen sistematik işkence ve soykırım şeklinde tanımlanıp literatüre sokulan ve bu konuda yapılan tüm tartışmaları içine alan şemsiye bir kavram haline gelen²² *Holokost*, benzer şekilde spesifik bir anlam yüklenen *anti-semitizm* terimiyle birleştirilerek Yahudi halkı için Filistin topraklarında bir

²⁰ Lapide, *Three Popes and the Jews*, 272-3; Stevens, "The Vatican, the Catholic Church and Jerusalem", 103; Ferrari, "The Vatican, the Palestine Question and the Internationalization of Jerusalem", 553; ayrıca bk. Silvio Ferrari, "The Holy See and the Postwar Palestine Issue: The Internalization of Jerusalem and the Protection of the Holy Places", *International Affairs* (Royal Institute of International Affairs 1944-), 60/2 (1984): 261.

²¹ Rosemary & Herman Ruether, "The Vatican, Zionism", 128; Stevens, "The Vatican, the Catholic Church and Jerusalem", 104.

²² Zev Garber & Bruce Zuckerman, "Why Do We Call the Holocaust 'The Holocaust'? An Inquiry into the Psychology of Labels", *Modern Judaism* 9/2 (1989): 198.

devlet kurmak ve akabinde bu devleti korumak adına terörizmle mücadele ve meşru müdafaa klişeleriyle dünden bugüne İsrail'in siyasi-askeri eylemleri için sık başvurulmuş kullanışlı bir aygıt haline dönüşmüştür.²³ *Holokost* klişesi yanında Siyonist örgütsel gücün Amerika'ya taşınması ve buradaki siyasi partilerin de Siyonist talepleri desteklemesi karşısında Vatikan, Siyonist faaliyetlere yönelik olumsuz tavrını değiştirme noktasında yoğun bir baskı altına girmiştir.²⁴ Zira bu dönemde savaş sonrası hâkim güç haline gelen Amerikan yönetimi ve Amerikan Katolik Kilisesi'nin Siyonizm'e yaklaşımı önem arz etmekteydi. Zaten Siyonist örgüt Amerika'daki diğer kurum ve kuruluşlar yanında Amerikan Katolik Kilisesi'ni de yakın takibine alarak bazı din adamlarının desteğini kazanmış, hatta *Our Sunday Visitor* gibi Katolik gazeteleri bile susturulabilmiştir.²⁵ Üstelik II. Dünya Savaşı sonrası kurulan BM üyelerinin yaklaşık yarısının Katolik olması, onların ülke yönetimlerinin de uluslararası siyasette Amerika'nın arkasına takılmak zorunda kalarak Siyonist davayı desteklemeleri neticesinde Papalığın söylemleri etkisini yitirmiştir.²⁶

İngilizler 15 Mayıs 1948'de bölgeden çekilirken "Yahudi Ajansı" (*Jewish Agency*) tarafından bir gün önce ilan edilen ve dönemin iki süper gücü Amerika ve SSCB tarafından resmen tanınan Yahudi devleti ile Ürdün ve Mısır'dan gelen Arap orduları arasında bir savaş yaşanmıştır. İsrail bu savaşta üstünlüğü ele geçirdikten sonra eylemlerini etnik temizliğe kaydırmış ve Filistinlilere tahsis edilen toprakların yarısından fazlasını işgal ederek birçok köy halkını buralardan sürmüştür.²⁷ İngiliz manda idaresi altındaki Filistin'in %79'unda İsrail Devleti'nin kurulması ve 50 bin Hristiyan da dahil olmak üzere 750 bin Filistinli Müslümanın sürülerek yerlerinden edilmesi bir felaket olarak kabul edilmiş ancak bu durum Vatikan'ı herhangi bir diplomatik

²³ International Holocaust Remembrance Alliance (IHRA), "Working Definition of Antisemitism", erişim: 12.11.2024, <https://holocaustremembrance.com/resources/working-definition-antisemitism>

²⁴ Bu döneme dair bir diğer tartışma da II. Dünya Savaşı döneminde papalık görevinde bulunan XII. Pius'un Yahudilere karşı kişisel antipatisinin yanında Nazi yönetimiyle iyi ilişkilerin korunmasına öncelik veren siyaseti doğrultusunda Avrupada yaşanan soykırıma sessiz kaldığına dair iddialardır. Bk. John Cornwell, *Hitler's Pope: The Secret History of Pope Pius XII* (New York: Penguin Books, 2002), 295-7; Dahası David Kertzer Kilisede Yahudi karşıtlığının çok eskilere dayandığını ve Vatikan'ın bu tutumun da onun yaygın *antisemitik* kültüründen kaynaklı olarak sadece Papa XII. Pius ile sınırlı kalmadığını ileri sürmüştür. David I. Kertzer, *The Popes Against the Jews: The Vatican's Role in the Rise of Modern Anti-Semitism* (New York: Vintage Books, 2001), 16-7; Ancak Papa XII. Pius'un Nazi karşıtı olduğu, papa olarak seçilmesinin Almanya'da hoş karşılanmadığı ve Almanya'nın papanın taç giyme törenine delege göndermeyen tek büyük güç olduğu, iddiaların aksine papanın gizli yürüttüğü faaliyetler neticesinde yüz binlerce Yahudi'nin hayatını kurtardığı da ileri sürülmektedir. Brenda Ralph Lewis, *A Dark History: The Popes, Vice, Murder, and Corruption in the Vatican* (New York: Metro Books, 2011), 234; Frank J. Coppa da Kilise ve *Holokost* üzerine en etkili çalışmaların çoğunun tarihçi ve teologlarca değil, tiyatrocu, romancı, gazeteci ve hukukçular tarafından üretildiğini, J. Cornwell'in provokatif *Hitler's Pope*'ından Rolf Hochhuth'un *The Deputy* adlı tiyatro oyununa kadar tarihçi olmayanların bu söylemi yönlendirdiğini ve yaygın genellemelerle konunun daha karmaşık hale getirildiğini belirtmiştir. Frank J. Coppa, *The Papacy, the Jews, and the Holocaust* (Washington: The Catholic University of America Press, 2006), xi.

²⁵ Bu gazetenin editörü Siyonizm'i eleştiren bir makale yayınlamaları sonrası büyük çapta reklam geliri kaybettiklerini, bunun üzerine de bölge piskoposundan bundan böyle gazetede İsrail'in hiçbir şekilde tartışma konusu yapılmaması talimatını aldıklarını ifade etmiştir. Richard P. Stevens, *American Zionism and U.S. Foreign Policy 1942-1947* (Beirut: The Institute for Palestine Studies, 1970), 164.

²⁶ Stevens, "The Vatican, the Catholic Church and Jerusalem", 105-6.

²⁷ Ferrari, "The Holy See and the Postwar Palestine Issue, 264; İlan Pappé, *The Ethnic Cleansing of Palestine* (Oxford: Oneworld Publications, 2006), 40 vd; Rosemary & Herman Ruether, "The Vatican, Zionism", 129.

girişimde bulunmaya itmemiştir. Zaten *Holokost* söylemleri sonrası Siyonizm'e verilen uluslararası güçlü destek Vatikan'ın Siyonizm'e açıkça meydan okumasını adeta imkânsız hale getirmiştir.²⁸ Vatikan'ın bu süreçte yaptığı *Filistin Papalık Misyonunu* kurup yerlerinden edilen Filistinli mültecilere yönelik insani yardım faaliyetlerinde bulunmak, okullar açmak ve Filistin topraklarının İsrail ile Filistinliler arasında adil bir şekilde paylaştırılarak Filistinlilerin ülkelerine geri döndürülmeleri çağrısında bulunmak olmuştur. Ancak Vatikan, bölgesel sınırlarının belirsizliği gerekçesiyle İsrail Devleti'ni resmen tanımayı reddetmiş ve bu tutumunu 1993 yılına kadar da sürdürmüştür. Bununla birlikte Vatikan 1994 yılında da FKÖ'yü Filistin halkının temsilcisi olarak resmen tanımıştır.²⁹

Değişen şartlar kutsal topraklara yönelik izlenen politikayı zora sokunca Vatikan'a da Filistin'in kutsallığını vurgulamaktan başka pek bir seçenek kalmamıştır. Papa 24 Ekim 1948'de Kudüs hakkında *In multiplicibus*³⁰ ile 15 Nisan 1949 yılında yayımladığı *Redemptoris Nostri*³¹ adlı ansikliklerde mültecilerin içinde bulunduğu zorlu koşullardan duyduğu kaygı yanında Kudüs ve çevresine uluslararası bir nitelik kazandırma, yasal bir statüye kavuşturma, ayrıca bölgedeki kutsal mekânlara serbest erişim hakkıyla inanç özgürlüğü ile dinî gelenek ve göreneklere saygının uluslararası güvencelerle teminat altına alınması yönünde bilindik dinî ve ahlaki ilkeleri yinelemiştir.

Ancak 1950'li yıllarda Kudüs'ün uluslararası statüye kavuşturulması önerisinin BM tarafından kabulü pek mümkün görünmeyince, Vatikan'ın politikası kutsal mekânlardan istifadeye dayalı "işlevsel uluslararası statüye kavuşturma" şeklinde adlandırılabilir başka bir safhaya geçmiştir. 1955 yılı ortalarında Kudüs'ün asgari düzeyde de olsa işlevsel uluslararası statüye kavuşturulması halinde Vatikan'ın İsrail'i yasal olarak tanıyabileceğine dair işaretler gelmeye başlamıştır. Bu adı konulmamış uzlaşi kendisini 1964 yılında aralarında birçok kardinal ve bizzat Papa VI. Paul'un (1963-1978) de bulunduğu kutsal topraklara giden hacıların sayısının artmaya başlamasında da göstermiştir. Vatikan bu süreçte öteden beri savunduğu Kudüs'ün uluslararası statüye alınması gerektiğine dair söylemini de kardeşlik ve iş birliği yönünde yaptığı çağrılara tahvil etmiştir.³²

4. II. Vatikan Konsili Sonrası Papalık-İsrail İlişkileri

II. Vatikan Konsili'nde (1962-1965) ilan edilen *Kilise'nin Hıristiyanlık Dışındaki Dinlerle İlişkisine Dair Bildiri* (Nostra Aetate) Katolik-Yahudi ya da Papalık-İsrail ilişkilerinde bir dönüm noktası olarak görülmüştür. Her ne kadar bildiride diğer dinlerden de bahsedilmiş olsa da en etkili ve uzun ifade Yahudilik için ayrılmıştır.³³ Bildiride yer alan;

²⁸ Prior, "Christian Perspective on Jerusalem", 12.

²⁹ Rosemary & Herman Ruether, "The Vatican, Zionism", 129.

³⁰ The Holy See, "In Multiplicibus Curis", erişim: 16.11.2024, https://www.vatican.va/content/pius-xii/en/encyclicals/documents/hf_p-xii_enc_24101948_in-multiplicibus-curis.html.

³¹ The Holy See, "Redemptoris Nostri Cruciatu", erişim: 16.11.2024, https://www.vatican.va/content/pius-xii/en/encyclicals/documents/hf_p-xii_enc_15041949_redemptoris-nostri-cruciatu.html.

³² Stevens, "The Vatican, the Catholic Church and Jerusalem", 108.

³³ Bu konuyla alakalı olarak bk. Bekir Zakir Çoban, "İkinci Vatikan Konsili ve Katolik Yahudi İlişkileri", *İsrailiyat: İsrail ve Yahudi Çalışmaları Dergisi* 2 (2018): 60-81; Bekir Zakir Çoban, "Nostra Aetate'nin Arka Planı", *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 46 (2017): 7-34.

“Kilise, her ne zaman ve kim tarafından olursa olsun Yahudilere karşı yöneltilen nefret, zulüm ve sergilenen antisemitist davranışları kınamaktadır.”³⁴

ifadeleri bu noktada dikkat çekicidir. Bu bildiriyle Kilise Yahudi halkına yönelik geleneksel tutumunda köklü bir değişikliğe gitmiş ve İsrail'e karşı serdettiği eleştirilerini teolojik olmaktan çıkarmıştır. Bu sayede İsrail devletinin varlığı siyasi ve etik bir boyut kazanmış ve Filistinliler için sosyal adalet ve iki halk arasında toprağın eşit paylaşımı yoluyla çatışmaya bir çözüm bulma ihtiyacı bundan sonra Papalığın İsrail'e yönelik itirazlarında ön plana çıkmaya başlamıştır.

II. Vatikan Konsili'yle teolojik boyutta başlayan Papalık-İsrail yakınlığı konsil sonrası yaşanan askeri-siyasi gelişmelerle başka bir boyuta geçmiştir. Zira İsrail'in 1967 savaşında Kudüs'ün tamamını işgal ederek yeni bir fiili durum oluşturması, Yahudi devletinin varlığı ve gücü konusunda yeni bir anlayış ortaya çıkarmış ve Vatikan ile İsrail arasındaki temaslar artmaya başlamıştır. Nitekim 1973 yılı başında Papa VI. Paul, Golda Meir ile bir araya gelmiştir. Bu bir papayla bir İsrail başbakanı arasında tarihteki ilk görüşmedir. Görüşmenin ardından yayımlanan bildiride Papa tarafından Yahudi halkının çektiği sıkıntılar yanında mülteci sorunu, kutsal topraklardaki cemaatlerin hakları, Kudüs'ün kutsal ve evrensel yönüne dair dinî ve insani göreviyle ilişkili olarak Vatikan'ın bakış açısının ortaya konulduğu ifade edilmiştir. Golda Meir ise, terör olayları ve dünyanın çeşitli bölgelerinde yaşayan Yahudi topluluklarının içinde bulundukları durumdan bahsetmiş ve Orta Doğu'da bir çözüme ulaşılabilmesi için Papa'nın nüfuzunu kullanmasını, Mısır ve Suriye hapishanelerinde tutuklu İsrailli mahkumların salıverilmesi için elinden geleni yapmasını istemiştir. Vatikan Basın Bürosu başkanı Federico Alexandrini de Vatikan'ın kutsal topraklara ilişkin tutumunda bir değişiklik olmadığını, Papa'nın başta Filistinli mültecilerin durumu olmak üzere, zayıf ve savunmasız durumdakileri düşündüğünden dolayı barış ve insan haklarından yana hiçbir fırsatı kaçırmamak için Golda Meir'in talebini kabul ettiğini belirtmiştir.³⁵

Papa VI. Paul, kutsal topraklardaki Hristiyanların sayısındaki azalmadan duyduğu endişeyi dile getirdiği bir konuşmasında bölgedeki Hristiyan varlığının orada kalıcı olması gerektiğini, aksi takdirde buralarda bulunan kutsal mabetlerin hiçbir anlam ifade etmeyeceğini ve kutsal toprakların bir müzeye dönüşeceğini belirtmiştir.³⁶ Papa'nın konuşmasında dikkat çeken bir diğer ayrıntı ise Kudüs için talep edilen özel statünün artık şehirde mevcut Hristiyan kutsal kalıntılarına dayanarak değil, farklı bir argümanla üç büyük monoteist din olan Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam tarafından “kutsal kabul edilen” yerleri bünyesinde barındıran bir şehir olan “Kudüs'ün tarihi ve dinî yapısı” ile gerekçelendirilmesidir. Sonraki yıllarda Papa bu üç dinin kavşak noktası olarak Kudüs'ün eşsiz, emsalsiz ve evrensel önemini defalarca vurgulamış ve bu yeni yaklaşım nihayet Vatikan'ın BM nezdindeki daimî gözlemcisi tarafından hazırlanan bir notayla resmîleştirilmiştir. Bu metinde, “Kudüs için uluslararası güvence altına alınmış özel bir

³⁴ The Holy See, “Nostra Aetate”, erişim: 16.11.2024, https://www.vatican.va/archive/hist_councils/ii_vatican_council/documents/vat-ii_decl_19651028_nostra-aetate_en.html

³⁵ George Emil Irani, *The Papacy and the Middle East: The Role of the Holy See in the Arab-Israeli Conflict, 1962-1984* (Indiana: University of Notre Dame Press, 1986), 23, 38.

³⁶ Prior, “Christian Perspective on Jerusalem”, 12-3; Stevens, “The Vatican, the Catholic Church and Jerusalem”, 109.

statü" talebi "üç büyük monoteist dinin buluşma ve kaynaşma yeri haline gelebilecek şekilde bu kutsal beldenin dünya tarihinde müstesna bir dinî merkez olarak sahip olduğu hüviyeti korumak ve garanti altına almak" amacı ile açıklanmıştır.³⁷ Bu yaklaşımla Hristiyan kutsal mekânlarının ve Katolik cemaatinin kaderi Yahudileri ve Müslümanları da kucaklayacak şekilde daha geniş bir çerçeveye oturtulmuştur.³⁸

Papa Paul 22 Aralık 1975 tarihinde İsrail'e hitaben yaptığı konuşmada ise;

*"Yahudi halkını kendi egemen ve bağımsız devletlerinde güvenli bir şekilde korunma arayışına iten trajedilerin farkında olduğumuz için bu halkın evlatlarından da uzun süredir acı çeken başka bir halkın; Filistin halkının haklarını ve meşru isteklerini tanımalarını istiyoruz."*³⁹

ifadelerinde bulunmuştur. Böylece ilk kez bir papanın Yahudilerin egemen ve bağımsız bir devlete sahip olma hak ve meşru isteklerini tanıdığı gibi galiplere de mağlupların haklarını tanımaları çağrısında bulunduğu görülmektedir. 1983 yılına gelindiğinde ise *Papalık Adalet ve Barış Komisyonu* Müsteşarı W. Murphy, Vatikan'ın "İsrail'in fiili varlığını, onun var olma ve güvenli sınırlara sahip olma hakkını ve egemen bir ulusun sahip olduğu diğer tüm hakları tanıdığını" bildirmiştir. 19 Şubat 1985 tarihinde Papa II. John Paul'un (pa. 1978-2005) İsrail Başbakanı Şimon Peres'i Vatikan'da ağırlaması, 25 Haziran 1986'da ise Papa'nın Roma sinagoguna bir ziyaret gerçekleştirmesi iki taraf arasında artık yeni bir safhaya geçildiğine işaret olarak yorumlanmıştır. Nihayet Vatikan 30 Aralık 1993'te İsrail'i resmen tanımış ve Kilisenin bölgedeki hak ve yetkilerinin kayıt ve garanti altına alınması, kutsal mekânların saygınlığının korunması ve sürdürülmesine yönelik İsrail ile "köklü bir anlaşma" imzalamıştır. Yapılan anlaşmada Kilisenin eğitim, sağlık vb. hakları ve yardım faaliyetlerinin yanı sıra bölgeye hac ziyaretlerinin desteklemesi üzerinde durulmuştur.⁴⁰ 16 Mart 1998 tarihine gelindiğinde ise "Papalık Yahudilerle Dinî İlişkiler Komisyonu" Papa John Paul'un de bir giriş mektubunun yer aldığı *Shoah Bildirisini* yayımlanmıştır. Papalık tarafından soykırıma yönelik yayımlanan en kapsamlı metin olan bu bildiride II. Dünya Savaşı sırasında yaşananlar "modern bir neo-pagan rejimin eseri" ve "yüzyılın silinmez bir kara lekesi" olarak tanımlanmıştır. Bu bildiride ayrıca Hristiyanlıkla Yahudiliğin yakın akrabalık bağlarına vurgu yapılarak geçmişte yaşanan yanlış anlaşılma ve adaletsizliklerin telafisine yönelik irade ve soykırımdan duyulan derin üzüntü dile getirilmiştir.⁴¹

³⁷ United Nations Security Council, "Report of the Security Council Commission Established Under Resolution 446 (1979)", S/13679, 4 December 1979, erişim: 17.11.2024, <https://digitallibrary.un.org/record/10448?ln=en&v=pdf>.

³⁸ Silvio Ferrari, "The Vatican and Jerusalem: Another Turning Point?", *Middle East Insights* 229 (3 Mart 2020): 3.

³⁹ F. Michael Perko, "Toward a 'Sound and Lasting Basis': Relations Between the Holy See, the Zionist Movement, and Israel, 1896-1996", *Israel Studies* 2/1 (1997): 12.

⁴⁰ The Holy See, "Fundamental Agreement Between the Holy See and the State of Israel", erişim: 24.11.2024, https://www.vatican.va/roman_curia/secretariat_state/archivio/documents/rc_seg-st_19931230_santa-sede-israele_en.html.

⁴¹ Dicastery for Promoting Christian Unity, "We Remember: A Reflection on the Shoah", erişim: 25.11.2024, <https://www.christianunity.va/content/unitacristiani/en/commissione-per-i-rapporti-religiosi-con-l-ebraismo/commissione-per-i-rapporti-religiosi-con-l-ebraismo-crrr/documenti-della-commissione/en1.html>.

II. Vatikan Konsiliyle başlayan yakınlık, akdedilen anlaşmalar ve görünürde soykırım üzerinden serdedilen olumlu görüş ve geliştirilen empatiye rağmen Papalık Kudüs'ün *uluslararası statüye alınması* talebini muhtelif platformlarda yinelemiştir. Vatikan'ın, Kudüs'ün uluslararası statüye alınmasına yönelik yaptığı son hamle 3 Kasım 1999 tarihinde Papalık BM daimî gözlemcisi Renato R. Martino tarafından genel kurul oturumlarında dile getirilmiştir. Martino yaptığı konuşmada İsrail'in Filistinlilere ait topraklara el koyması, yerleşim yerlerini genişletmesi ve kontrol noktaları uygulamalarının özellikle üç dinin inananları açısından bölgedeki krize kesin bir çözüm bulunması yönündeki çabalara büyük bir tehdit oluşturduğunu ifade etmiştir. Bu şartlar altında medyadan barış sloganları atarak umut aşılamanın doğru olmadığını belirten Martino, *BM Filistinli Mültecilere Yardım ve Bayındırlık Ajansı (UNRWA)* ve Kilise kuruluşları tarafından sağlanan insani yardımın bölgedeki sorunlara adil ve kalıcı bir çözüm sunamayacağını, çözümün Kudüs sorununu da içermesi gerektiğini vurgulamıştır. Martino ayrıca Vatikan Dış İlişkiler Sekreteri Kardinal Jean-Louis Tauran'ın yaklaşık bir hafta önce New York'ta Filistinli mültecilere yardım amacıyla kurulan *Papalık Filistin Misyonunun* 50. yılı anma töreninde yaptığı konuşmadaki hususlara da değinmiştir. Buna göre Kudüs sorununun sadece kutsal mekânlara serbest erişim meselesine indirgenmemesi, Kudüs'ün üç semavi dinin ortak kutsal mirası olarak küresel karakterinin güvence altına alınması, dinî özgürlüklerin tüm yönleriyle korunması, dinî cemaatlerin kutsal mekân, dinî ve ilmî merkez vb. tüm kazanılmış haklarının güvence altına alınması ve buralarda dinî, ilmî ve sosyal faaliyetlerin sürdürülmesi ve geliştirilmesinin garanti altına alınması gerekmektedir. Tüm bu hususların güvence altına alınabilmesi için Kudüs'teki kutsal bölgeler için uluslararası özel statü talebi vurgulanmıştır.⁴²

5. XXI. Yüzyıl Papaları: Benedict ve Francis

2005 yılında Papalık görevine seçilen XVI. Benedict (pa. 2005-2013) bir Alman olarak ülkesine yönelik antisemitizm ve Holokost suçlamalarına karşı oldukça hassas bir politika izlemiştir. Papa Benedict'in Alman gazeteci Peter Seewald ile yaptığı söyleşide, gençliğinde "Hitler Gençliği" (*Hitlerjugend*) örgütüne katılmak durumunda kaldığını ifade etmesiyle⁴³ başlayan Vatikan ile Yahudi çevreler arasındaki gerginlik, Papa'nın II. Dünya Savaşı sırasında altı milyon Yahudi'nin gaz odalarına gönderildiğinin yalan olduğunu iddia eden İngiliz Katolik piskopos Richard Williamson'un -1988 yılında Kilise yasalarına aykırı tasarrufu nedeniyle kesilen- aforoz cezasını kaldırıp Kiliseye geri kabul etmesiyle had safhaya ulaşmıştır.⁴⁴ İki kesim arasında yaşanan bu soğukluk papanın 8-15 Mayıs 2009 tarihleri arasında Kudüs'e yaptığı seyahat, ve burada *Holokost* kurbanları adına yapılan *Yad Vashem Anıtı*nı ziyaret ederek soykırım kurbanlarının çektikleri acılara değinmesine rağmen ortadan kalkmadığı gibi, Papa'nın Alman veya Nazilerden

⁴² The Holy See, "United Nations Relief and Works Agency For Palestine Refugees in the Near East", erişim: 21.11.2024, https://www.vatican.va/roman_curia/secretariat_state/documents/rc_seg-st_doc_03111999_palestine_en.html.

⁴³ Joseph Cardinal Ratzinger, *Salt of the Earth: The Church at the End of the Millennium (An Interview with Peter Seewald)*, çev. Adrian Walker (San Francisco: Ignatius Press, 1997), 79.

⁴⁴ The Guardian, "Pope Stirs Up Jewish Fury Over Bishop", erişim: 14.11.2024, <https://www.theguardian.com/world/2009/jan/25/pope-benedict-richard-williamson>.

hiç bahsetmediği ve herhangi bir pişmanlık ifadesinde bulunup özür de dilemediği gerekçesiyle sürüp gitmiştir.⁴⁵

Papa Benedict kutsal topraklara yaptığı gezi programında İsrail işgali altındaki Batı Şeria'nın Beytüllahim kentine de gitmiştir. Kudüs'ten İsrail'in ördüğü bir duvar ile ayrılan şehirde kendisini karşılayanlar arasında bulunan Kudüs Latin Patriği Başpiskopos Fuad Twal, Filistin halkının her türlü zulüm ve haksızlıktan, savaş ve işgalden dolayı çektiği acıları, Filistin'deki Hristiyan toplumun sayıca azaldığını ve istikrarsızlık sürdüğüce bunun devam edeceğini belirterek yardım istemiştir.⁴⁶ Burada icra ettiği ayinde Gazze halkının çektiği acılara ve katlanmak zorunda kaldığı sıkıntılara da değinen Papa ayrıca ambargonun en kısa zamanda kalkması için dua ettiğini söylemiştir.⁴⁷ Ancak asıl önemlisi Papa, 1948'de yaşananlara göndermede bulunarak Filistinlilerin kalıcı evlere ve bağımsız bir Filistin Devleti'ne sahip olmalarına yönelik haklı taleplerinin hâlâ yerine getirilmediğini, bilakis onların bir şiddet sarmalı ve yıkım içerisine sıkıştırıldığını ifade etmiş, adil ve kalıcı bir barış içinde uluslararası toplumun desteğinin hayatiyetini vurgulamıştır.⁴⁸

Öte yandan 29 Kasım 2012 tarihinde BM Genel Kurulu Filistin'e BM nezdinde üye olmayan gözlemci devlet statüsü verilmesini kabul etmiş ve İsrail ile Filistinliler arasında iki devletli kalıcı bir çözüme yönelik müzakerelerin acilen yeniden başlatılması gerektiğini ifade etmiştir.⁴⁹ Papa Benedict istifasından yaklaşık bir ay önce 7 Ocak 2013 tarihinde alınan karardan duyduğu memnuniyetini;

*"BM'nin aldığı bu karar sonrası uluslararası toplumun da desteğiyle İsrail ve Filistinlilerin iki egemen devlet çatısı altında barış içinde bir arada yaşamaya kendilerini adayacaklarına dair umudumu bir kez daha ifade etmek isterim."*⁵⁰

şeklinde dile getirmiştir.

2013 tarihinde Benedict'in beklenmeyen istifa kararıyla papalık koltuğuna oturan I. Francis (pa. 2013-2025) göreve seçilmesinin birinci yılı sonunda kutsal topraklara bir ziyaret

⁴⁵ The Jerusalem Post, "Pope Under Fire for Yad Vashem Speech", erişim: 11. 11. 2024, <https://www.jpost.com/israel/pope-under-fire-for-yad-vashem-speech>.

⁴⁶ The Guardian, "In Bethlehem, Pope Benedict XVI Makes Strongest Call yet for a Palestinian Homeland", erişim: 14.01.2025, <https://www.theguardian.com/world/2009/may/13/pope-benedict-palestinians-gaza>; Patrik Fuad Twal, bu tarihten tam beş yıl sonra 2014 yılı mayıs ayında Papa Francis'in kutsal topraklara gerçekleştireceği ziyaretin "barış sürecini hızlandıracaktır" beyanında bulunmuştur. Tabi Patrik Twal'in görev süresi 2016 yılında son bulmuştur. Agenzia Fides, "Patriarch Twal: the Pope's visit will boost the peace process", erişim: 14.01.2025, <https://www.fides.org/en/news/35346>.

⁴⁷ The Holy See, "Homily of His Holiness Benedict XVI", erişim: 25.11.2024, https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/en/homilies/2007/documents/hf_ben-xvi_hom_20070909_wien.html.

⁴⁸ The Holy See, "Visit to Aida Refugee Camp Address of His Holiness Benedict XVI", erişim: 26.11.2024, https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/en/speeches/2009/may/documents/hf_ben-xvi_spe_20090513_aida-refugee-camp.html.

⁴⁹ United Nations (UN), "General Assembly Grants Palestine Non-Member Observer State Status at UN", erişim: 27.11.2024, <https://news.un.org/en/story/2012/11/427052>.

⁵⁰ The Holy See, "Address of His Holiness Pope Benedict XVI to the Members of the Diplomatic Corps Accredited to the Holy See", erişim: 27.11.2024, https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/en/speeches/2012/january/documents/hf_ben-xvi_spe_20120109_diplomatic-corps.html.

gerçekleştirmiştir. Program dahilinde Papa Francis mutlak ziyaretler yanında iki toplum arasındaki sorunların çözümü için bilindik barış dua ve temennilerinde bulunarak Mahmut Abbas ile Şimon Peres'i Vatikan'a davet etmiştir.⁵¹ Bazı haber sitelerinde Papa'nın ziyareti esnasında kendisini "Filistinlilerin Che Guevera"sı olarak tanımlayıp Filistinlilerin mücadelesinde yanlarında olacağını açıklayacağı⁵² ve Kudüs Latin Patrikhanesi rahibi Jamal Khader'in Papa'nın Ürdün'den helikopterle doğrudan Filistin yönetimi altındaki Beytüllahim'e geçecek olmasını onun Filistin'i tanımasının bir işareti sayması⁵³ yönünde haberler çıkmıştır.

Vatikan'ın Kudüs özelinde kutsal topraklara ve Filistin'e dair bir asra yakın izlediği politika 26 Haziran 2015 tarihinde imzalanan "Vatikan ile Filistin devleti arasındaki kapsamlı antlaşma"⁵⁴ ile son aşamaya geçmiştir. Yapılan bu anlaşmayla Filistin devleti Vatikan tarafından resmen tanınmıştır. Vatikan BM Genel Kurulunun 2012 yılında Filistin Devleti'ni tanıma kararını memnuniyetle karşılamış ve o tarihten itibaren Filistin Devleti'ne atıfta bulunmuştur. Ancak bu antlaşma Vatikan ile Filistin Devleti arasında müzakere edilen ilk hukuki belge niteliğinde olup Vatikan'ın bu yöndeki iradesine somut bir geçerlilik kazandırmıştır. Vatikan sözcüsü Federico Lombardi de "evet, bu antlaşma Filistin'in bir devlet olarak tanınmasıdır" şeklinde açıklama yapmıştır. O tarihten günümüze kadar geçen sürede bölgede yaşanan siyasi-askeri gelişmelere Vatikan'ın tepkisi -Filistin davasını sahiplenen ve devlet olarak varlığını kabul eden diğer ülkelerle benzer şekilde- geçmiş söylemleri tekrarlamaktan ibaret olmuştur. Mesela 2017 yılında dönemin Amerikan başkanı Trump'ın Kudüs'ü İsrail'in başkenti olarak tanıması, 2018 yılında da büyükelçiliğini Tel Aviv'den Kudüs'e taşıması gibi Kudüs'ün hukuki statüsünü doğrudan etkileyen gelişmelerde bile Vatikan'ın yaptığı sadece BM kararları doğrultusunda Kudüs'teki statükonun korunması çağrısında bulunmak olmuştur.⁵⁵ Aynı yıl Knesset İsrail'i Yahudi halkının ulus devleti, Kudüs'ü de İsrail'in bütün ve birleşik başkenti olarak tanımlayan anayasayı onayladığında⁵⁶ Kudüs Latin Patriği Başpiskoposu Pierbattista Pizzaballa bu yasanın "büyük bir endişe kaynağı" olduğunu belirtmekle yetinmiştir.⁵⁷ Aynı şekilde Mart 2019'da Papa Francis ve Fas Kralı VI. Muhammed tarafından imzalanan Kudüs bildirisinde Kudüs'ün "insanlığın ve özellikle de üç semavi din mensuplarının ortak mirası, karşılıklı saygı ve diyalogun geliştirilebileceği bir buluşma

⁵¹ The Holy See, "Pope Francis Regina Caeli", erişim: 28.11.2024, https://www.vatican.va/content/francesco/en/angelus/2014/documents/papa-francesco_regina-coeli_20140511.html.

⁵² Israel National News, "Pope to 'Recognize Palestine'?", erişim: 28.11.2024, <https://www.israelnationalnews.com/news/180779>.

⁵³ The Jordan Times (JT), "Israel, Palestinians Eye Political Gain from Papal Visit", 29.11.2024, <https://jordantimes.com/news/region/israel-palestinians-eye-political-gain-papal-visit>.

⁵⁴ United Nations (UN), "Joint statement on occasion of Comprehensive Agreement between Holy See and State of Palestine-Holy See press release/Non-UN document", erişim: 29.11.2024, <https://www.un.org/unispal/document/auto-insert-208959/>

⁵⁵ Associated Press (AP) "Pope Urges Status Quo 'Wisdom and Prudence' for Jerusalem", erişim: 29.11.2024, <https://apnews.com/general-news-8c967bf2f5e54121875be82edbd8b5b>.

⁵⁶ The Knesset "Full Text of Basic Law: Israel As the Nation State of the Jewish People", erişim: 29.11.2024, <https://main.knesset.gov.il/EN/activity/documents/BasicLawsPDF/BasicLawNationState.pdf>.

⁵⁷ Vatican News, "Apostolic Administrator of Jerusalem Stands Against New Israeli Law", erişim: 30.11.2024, <https://www.vaticannews.va/en/church/news/2018-08/israel-law-palestine-human-rights-discrimination-archbishop.html>.

yeri ve barış içinde bir arada yaşamanın sembolü" olarak muhafaza edilmesi gerektiği ve bu amaçla Kudüs'ün "kendine özgü çok dinli karakterinin, manevi boyutunun ve farklı kültürel kimliğinin" korunması ve desteklenmesi çağrısında bulunmuştur.⁵⁸

8 Mayıs 2025 tarihinde ise Kardinal Robert Francis Prevost (Papalık ismiyle XIV. Leo) yeni papa seçilmiştir. Yeni papanın kutsal topraklara dair nasıl bir politika izleyeceği ve İsrail'in Siyonist faaliyetleri hakkında ne düşündüğü henüz bilinmiyor. Ancak, temel kurallarını yoksul ve düşkünlere hizmet, hayırseverlik ve yardımseverlik faaliyetlerinin oluşturduğu Aziz Augustine Tarikatı'ndan (Order of Saint Augustine) gelen ve Papalık tarihinde bu göreve seçilen ilk Amerikalı papa unvanını kazanan XIV. Leo'nun, uzun zamandır İsrail yanlısı bir siyaset güden ülkesinin yönetimlerinden farklı olarak Papalığın geleneksel çizgisini takip edeceğini söyleyebiliriz. Zira, Papalığın geleneksel teamülü bir yana, bu tarikatın yolunu izlediği Aziz Augustine'e göre Filistin topraklarında bir Yahudi devleti kurulmasına dair Siyonist idealin gerçekleşmesi mümkün değildir. Her ne kadar Augustine dünyevi (terrena) ve dolayısıyla geçici Kudüs'ten ziyade göksel, ruhani ve ebedi Kudüs'e atıfta bulunmuş olsa da ona göre Yahudiler Mesih'i reddetmelerinden dolayı artık ahit kapsamı altında değillerdir. Tanrı'nın daha önce onlarla yapmış olduğu ahdin yerini (hakiki İsrail) Kilise almıştır. Dahası İsrail peygamberlerinin kehanetlerinde *Siyon şiddetle değil adaletle kurulacaktır* (Yeşaya 1:27) ve İsa Mesih'e göre *kılıç çekenler kılıçla ölecektir* (Matta 26:52).⁵⁹

Sonuç

Papalığın kutsal topraklara olan ilgisinin çok eskilere dayandığı bir gerçektir. Bu topraklardaki kutsal mekânların korunması ve yerel Katolik cemaatin hakları uzunca bir süre Papalığın bölgedeki ana hedefi olmuş ve bu mesele Fransa gibi Hristiyan devletler ile Osmanlı yöneticileri arasında yapılan ikili anlaşmalarla ele alınmıştır. Filistin'in Osmanlı'nın elinden çıkmasıyla kutsal topraklar sorunu uluslararası bir boyut kazanmıştır. Bu gelişme aynı zamanda uluslararası düzeyde Siyonist aktivitenin arttığı, bölgenin Siyonizm'in siyasi ve askeri müdahaleleriyle karşı karşıya kaldığı bir döneme denk gelmektedir. Dolayısıyla Papalığın Kudüs başta olmak üzere kutsal topraklara yönelik tutumuna küresel ve bölgesel siyasi gelişmeler ve Siyonist faaliyetler damga vurmuştur.

Papalık başından itibaren Siyonist ideolojiye ve bu ideoloji doğrultusunda dünyanın farklı coğrafyalarındaki Yahudilerin Filistin'e yerleşerek burada bir devlet kurma girişimlerine karşı çıkmıştır. Bu itiraz, bölgenin I. Dünya Savaşı'nda İngiltere tarafından ele geçirilmesi ve burada Yahudiler için "ulusal bir yurt" vaadini içeren Balfour Deklarasyonu'nun ilanı ile devam etmiş, *Holokost* söylemleri ve mağdur/mazlum Yahudi imajı altında II. Dünya Savaşı sonrası da değişmemiştir. Ancak II. Dünya Savaşı sonrası Amerika'nın küresel bir güç olarak temayüz etmesi, yönetimlerinin de Siyonist ideolojiyi desteklemeleri karşısında Vatikan'a düşen kutsal

⁵⁸ The Holy See, "Appeal by His Majesty King Mohammed VI and His Holiness Pope Francis Regarding Jerusalem/Al-Quds the Holy City and A Place of Encounter", erişim: 29.11.2024, https://www.vatican.va/content/francesco/en/speeches/2019/march/documents/papa-francesco_20190330_appello-marocco.html.

⁵⁹ Johannes van Oort, "Augustine on Israel and Jerusalem", *Journal of Early Christian History* 13/3 (2023):121, 127-8.

mekânların dinî karakterini vurgulamak ve buraların uluslararası yönetim altında müstakil bir yapıya (*corpus separatum*) kavuşturulması çağrısı olmuştur.

II. Vatikan Konsili sonrası dinî alanda başlayan Vatikan ve İsrail yakınlaşması, özellikle 1967 Savaşı'nda İsrail'in bölgedeki varlığını takviye etmesiyle resmî temas düzeyine geçmiştir. Nitekim 1973 yılında Papa VI. Paul ile İsrail Başbakanı Golda Meir buluşmasıyla başlayıp 1985'te II. John Paul ve Şimon Peres görüşmesiyle gelişen süreç sonunda Vatikan, 30 Aralık 1993'te İsrail'i resmen tanımış ve Kilisenin bölgedeki hak ve yetkileri, kutsal mekânların korunması vb. hususlarda İsrail ile bir anlaşma imzalamıştır. Ancak Vatikan bağımsız bir Filistin Devleti'nden yana söylemlerinden de hiçbir zaman vazgeçmemiş, farklı zaman ve zeminlerde bunları dile getirmiş, uluslararası düzeyde bu yönde atılan adımları da desteklemiştir. Bu süreçlerin sonunda Vatikan, 26 Haziran 2015 tarihinde Filistin'i bir devlet olarak tanımıştır.

Bütün bu gelişmeler neticesinde Papalığın, -zaman zaman iki arada bir derede kaldığı sonucuna varılabilecek söylemleri olsa da- Siyonizm karşıtı konumunda bir değişiklik olmadığı, ancak kutsal topraklar politikasının bölgede yaşanan fiilî durum yanında küresel reel politığe bağlı olarak belirli değişim ve dönüşümlerden geçerek günümüze ulaştığını söyleyebiliriz. Bu durumda papalar 1897 yılından 1948 yılında İsrail'in kuruluşuna kadar genellikle bölgedeki Siyonist faaliyetlere karşı bir duruş sergilemiş, kutsal toprakların fiziki bütünlüğünden yana tavır koymuşlardır. İsrail Devleti'nin kuruluşunu müteakip 1967'lere kadar Kudüs'ün uluslararası statü talebinden ziyade yavaş yavaş kutsal mekânların korunması, yerel cemaatlerin hak ve hukuku ve her bir din mensubunun kutsal mekânlara serbest erişim ve kontrol imkanlarının geliştirilmesinden dem vurmışlardır. 1967 sonrası ve özellikle II. Vatikan Konsili sonrası başlayan Vatikan-İsrail yakınlaşmasına bağlı olarak papalar bir klişe haline gelen antisemitizmin kınanması yanında kutsal mekânların statüsü, bu mekânların ve bölgede yaşayan her bireyin dinî kültürel kimliklerinin korunması, din ve vicdan özgürlüğü gibi bilindik hususlarda açıklamalarda bulunmuşlardır. Günümüzde de Vatikan bu pozisyonunu büyük ölçüde korumakta, iki devletli bir çözümden yana tavır almakta ve her iki taraf birbirlerine karşı temkinli yakınlık-soğukluklarını sürdürmektedirler.

Elbette burada Papalığın Siyonist ideoloji karşısındaki tutumunun veya Filistin saflarında yer almasının ne anlama geldiği sorusu akla gelmektedir. Bu durumda “*kaç tümen askeri var ki papanın*” mealinde Sovyet lider Stalin'e atfedilen ironik ifadenin de işaret ettiği gibi Vatikan'ın İsrail'in saldırgan ve yayılcı tutumu karşısında fiziken caydırıcı bir güç unsuru oluşturması beklenemez. Ancak Batı medeniyetinin en eski tanığı olan *Kutsal Makamın* aynı zamanda tüm dünyaya hitap ettiği (urbi et orbi) düşünüldüğünde Papalığın etkisini hiçe sayan nüktedanlıklar anlamını yitirmekte ve papanın faaliyetleri siyasi-askeri ve diplomatik sahanın ötesinde daha cihanşümul bir kapsama işaret etmektedir.

Kaynakça

- Associated Press. "Pope Urges Status Quo 'Wisdom and Prudence' for Jerusalem". Erişim: 29.11.2024, <https://apnews.com/general-news-8c967bf2f5e54121875be82edbdba8b5b>.
- Associated Press. "Vatican Recognizes State of Palestine in New Treaty". Erişim: 29.11.2024, <https://apnews.com/general-news-c5550d535218478c8208fe32c82c3eb3>.
- Batuk, Cengiz & Rabia Mert. "Çatışan Kutsalların Ortasındaki Şehir: Kudüs". *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 17/2 (2017): 129-149.
- Coppa, Frank J. *The Papacy, the Jews, and the Holocaust*. Washington: The Catholic University of America Press, 2006.
- Cornwell, John. *Hitler's Pope: The Secret History of Pope Pius XII*. New York: Penguin Books, 2002.
- Çoban, Bekir Zakir. "İkinci Vatikan Konsili ve Katolik Yahudi İlişkileri". *İsrailiyat: İsrail ve Yahudi Çalışmaları Dergisi* 2 (2018): 60-81.
- Çoban, Bekir Zakir. "Nostra Aetate'nin Arka Planı". *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 46 (2017): 7-34.
- Dicastery for Promoting Christian Unity. "We Remember: A Reflection on the Shoah". Erişim: 25.11.2024, <https://www.christianunity.va/content/unitacrisciani/en/commissione-per-i-rapporti-religiosi-con-l-ebraismo/commissione-per-i-rapporti-religiosi-con-l-ebraismo-crre/documenti-della-commissione/en1.html>.
- Ferrari, Silvio. "The Holy See and the Postwar Palestine Issue: The Internalization of Jerusalem and the Protection of the Holy Places". *International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-)* 60/2 (1984): 261-283.
- Ferrari, Silvio. "The Vatican and Jerusalem: Another Turning Point?". *Middle East Insights* 229 (3 Mart 2020): 1-5.
- Ferrari, Silvio. "The Vatican, the Palestine Question and the Internationalization of Jerusalem (1918-1948)". *Rivista di Studi Politici Internazionali* 60/4 (1993): 550-568.
- Friedman, Isaiah. "Balfour Declaration". *Encyclopedia Judaica*. Detroit: Keter Publishing, 2007, 3:85-89.
- Garber, Zev & Bruce Zuckerman. "Why Do We Call the Holocaust 'The Holocaust?' An Inquiry into the Psychology of Labels". *Modern Judaism* 9/2 (1989): 197-211.
- Hughes, Matthew. *Britain's Pacification of Palestine: The British Army, the Colonial State, and the Arab Revolt, 1936-1939*. New York: Cambridge University Press, 2019.
- Inbari, Motti-Bumin, Kirill. *Christian Zionism in the Twenty-First Century: American Evangelical Public Opinion on Israel*. New York: Oxford University Press, 2024.
- International Holocaust Remembrance Alliance. "Working Definition of Antisemitism". Erişim: 12.11.2024, <https://holocaustremembrance.com/resources/working-definition-antisemitism>.
- Irani, George Emil. *The Papacy and the Middle East: The Role of the Holy See in the Arab-Israeli Conflict, 1962-1984*. Indiana: University of Notre Dame Press, 1986.
- Israel National News. "Pope to 'Recognize Palestine'?". Erişim: 28.11.2024, <https://www.israelnationalnews.com/news/180779>.
- Kertzer, David I. *The Popes Against the Jews: The Vatican's Role in the Rise of Modern Anti-Semitism*. New York: Vintage Books, 2001.
- Kreutz, Andrej. *Vatican Policy on the Palestinian-Israeli Conflict: The Struggle for the Holy Land*. New York: Greenwood Press, 1990.
- Lapide, Pinchas E. *Three Popes and the Jews*. New York: Hawthorn Books, 1967.
- Lewis, Brenda Ralph. *A Dark History: The Popes, Vice, Murder, and Corruption in the Vatican*. New York: Metro Books, 2011.
- McTague, John J. "The British Military Administration in Palestine 1917-1920". *Journal of Palestine Studies* 7/3 (1978): 55-76.

- Minerbi, Sergio I. *The Vatican and Zionism*. Çev. Arnold Schwarz. New York: Oxford University Press, 1990.
- Neuman, Shoshana. *Aliyah to Israel: Immigration under Conditions of Adversity*. Bonn: IZA, 1999.
- O'Mahony, Anthony. "The Vatican, Jerusalem, the State of Israel, and Christianity in the Holy Land". *International Journal for the Study of the Christian Church* 5/2 (2205): 123-146.
- Oort, Johannes van. "Augustine on Israel and Jerusalem". *Journal of Early Christian History* 13/3 (2023): 115-129.
- Pappe, Ilan. *The Ethnic Cleansing of Palestine*. Oxford: Oneworld Publications, 2006.
- Patai, Raphael (ed.). *The Complete Diaries of Theodor Herzl*. Çev. Harry Zohn, New York: Herzl Press & Thomas Yoseloff, 1960.
- Perko, F. Michael. "Toward a 'Sound and Lasting Basis': Relations Between the Holy See, the Zionist Movement, and Israel, 1896-1996", *Israel Studies* 2/1 (1997): 1-21.
- Prior, Michael. "Christian Perspectives on Jerusalem". *Journal of Islamic Jerusalem Studies* 3/1 (1999): 1-26.
- Ratzinger, Joseph Cardinal. *Salt of the Earth: The Church at the End of the Millennium (An Interview with Peter Seewald)*. Çev. Adrian Walker, San Francisco: Ignatius Press, 1997.
- Ruether, Rosemary & Herman Ruether. "The Vatican, Zionism, and the Israeli Palestinian Conflict". *Zionism and the Quest for Justice in the Holy Land*, ed. Donald E. Wagnen & Walter T. Davis, 118-138, Eugene: Pickwick Publications, 2014.
- Stevens, Richard P. *American Zionism and U.S. Foreign Policy 1942-1947*. Beirut: The Institute for Palestine Studies, 1970.
- Stevens, Richard P. "The Vatican, the Catholic Church and Jerusalem". *Journal of Palestine Studies* 10/3 (1981): 100-110.
- The Guardian. "In Bethlehem, Pope Benedict XVI Makes Strongest Call yet for a Palestinian Homeland". Erişim: 14.01.2025, <https://www.theguardian.com/world/2009/may/13/pope-benedict-palestinians-gaza>.
- The Guardian. "Pope Stirs Up Jewish Fury Over Bishop". Erişim: 14.11.2024, <https://www.theguardian.com/world/2009/jan/25/pope-benedict-richard-williamson#:~:text=Tension%20between%20the%20Vatican%20and,during%20the%20second%20world%20war>.
- The Holy See. "Address of His Holiness Pope Benedict XVI to the Members of the Diplomatic Corps Accredited to the Holy See". Erişim: 27.11.2024, https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/en/speeches/2012/january/documents/hf_ben-xvi_spe_20120109_diplomatic-corps.html.
- The Holy See. "Appeal by His Majesty King Mohammed VI and His Holiness Pope Francis Regarding Jerusalem/Al-Quds the Holy City and A Place of Encounter". Erişim: 29.11.2024, https://www.vatican.va/content/francesco/en/speeches/2019/march/documents/papa-francesco_20190330_appello-marocco.html.
- The Holy See. "Homily of His Holiness Benedict XVI". Erişim: 25.11.2024, https://www.vatican.va/content/benedict-xvi/en/homilies/2010/documents/hf_ben-xvi_hom_20100415_pcb.html.
- The Holy See. "In Multiplicibus Curis". Erişim: 16.11.2024, https://www.vatican.va/content/pius-xii/en/encyclicals/documents/hf_p-xii_enc_24101948_in-multiplicibus-curis.html.
- The Holy See. "Nostra Aetate". Erişim: 16.11.2024, https://www.vatican.va/archive/hist_councils/ii_vatican_council/documents/vat-ii_decl_19651028_nostra-aetate_en.html.
- The Holy See. "Pope Francis Regina Caeli" Erişim: 28.11.2024, https://www.vatican.va/content/francesco/en/angelus/2014/documents/papa-francesco_regina-coeli_20140511.html.

- The Holy See. “Redemptoris Nostri Cruciatus”. Erişim: 16.11.2024, https://www.vatican.va/content/pius-xii/en/encyclicals/documents/hf_p-xii_enc_15041949_redemptoris-nostri-cruciatus.html.
- The Jerusalem Post. “Pope Under Fire for Yad Vashem Speech”. Erişim: 11.11.2024, <https://www.jpost.com/israel/pope-under-fire-for-yad-vashem-speech>.
- The Jordan Times. “Israel, Palestinians Eye Political Gain from Papal Visit”. Erişim: 29.11.2024, <https://www.jordantimes.com/news/region/israel-palestinians-eye-political-gain-papal-visit>.
- The Knesset. “Full Text of Basic Law: Israel As the Nation State of the Jewish People”. Erişim: 29.11.2024, https://main.knesset.gov.il/en/news/pressreleases/pages/pr13978_pg.aspx.
- Türkan, Ahmet. “Başlangıcından Günümüze Kudüs Latin Patrikliği”. *Milel Nihal* 10/2 (2014): 29-64.
- United Nations. “General Assembly Grants Palestine Non-Member Observer State Status at UN”. Erişim: 27.11.2024, <https://news.un.org/en/story/2012/11/427052>.
- United Nations. “Joint statement on occasion of Comprehensive Agreement between Holy See and State of Palestine–Holy See press release/Non-UN document”. Erişim: 29.11.2024, <https://www.un.org/unispal/document/auto-insert-208959/>.
- United Nations Security Council. “Report of the Security Council Commission Established Under Resolution 446 (1979)”. S/13679, 4 December 1979. Erişim: 17.11.2024, <https://digitallibrary.un.org/record/10448?ln=en&v=pdf>.
- Vatican News. “Apostolic Administrator of Jerusalem Stands Against New Israeli Law”. Erişim: 30.11.2024, <https://www.vaticannews.va/en/church/news/2018-08/israel-law-palestine-human-rights-discrimination-archbishop.html>.

Özet

XIX. yüzyıl sonlarında etnik milliyetçilik eksenli seküler bir hareket olarak doğan Siyonizm'in dünyanın farklı bölgelerindeki Yahudileri Filistin topraklarında toplayarak (aliyah) burada ulusal bir yurt kurma planı daha en başından Papalığın tepkisiyle karşılaşmıştır. Ancak Papalığın Siyonizm'in talep ve meydan okumaları karşısındaki tutumu küresel siyasi atmosfer, bölgede oluşan fiili durum gibi reel politik yanında II. Vatikan Konsilinin (1962-65) yayımladığı *Nostra Aetate* kararnamesinde de ifadesini bulduğu şekliyle Kilise içerisindeki teolojik dönüşüm çerçevesinde inişli çıkışlı bir seyir izlemiştir. Buna göre Siyonist ideoloji karşısında Papalığın kutsal topraklar politikası geleneksel daimî Yahudi sürgünü anlayışından en azından Kudüs'ün uluslararası statüye alınıp dinî kimliğinin korunmasına, İsrail devletinin resmen tanınmasından kutsal mekânların saygınlığı ve Kilisenin bölgedeki hak yetkilerinin garanti altına alınmasına varıncaya değin geniş bir yelpazede değişim göstermiştir. Bu bağlamda 1897 yılı ağustos ayı sonlarında Basel'de toplanan ilk Siyonist kongrenin hemen öncesinde başlayan Papalığın Siyonist ideolojiye yönelik tavrı Yahudilerin kutsal topraklara göçüne teolojik gerekçelerle ve mutlak bir karşıtlık şeklinde kendisini göstermiştir. Bu dönemde Papalık, Filistin toprakları üzerinde ulusal bir yurt arayışında olan Siyonist faaliyetlere yönelik kendi içinde bazı girişimlerde bulunduğu gibi bölgedeki Hristiyanların hamisi konumundaki Fransa ve bölgeyi elinde bulunduran Osmanlı Devleti ile de iletişime geçmiştir. Papalığın bu tavizsiz tutumu, Filistin topraklarının 1917 yılında İngiltere tarafından ele geçirilerek akabinde manda idaresinin kurulduğu dönem boyunca da devam etmiştir. Ancak II. Dünya Savaşı ve sonrası değişen dengeler ve tedavüle sürülen *Holokost* söylemleri ile Papalığın tutumu tedricen değişime uğramıştır. Elbette burada savaş sonrası dönemde Amerika'nın bir süper güç olarak ortaya çıkması ve mevcut Amerikan yönetimlerinin de -günümüze kadar geldiği şekliyle- Siyonizm'i desteklemesi çok etkili olmuştur. 1948 yılında İsrail devletinin kurulması ve sonraki süreçte bölgede yaşanan jeo-politik gelişmeler yanında Papa VI. Paul'un [C:\Users\MÜRSEL\Desktop\PAPALIĞIN SİYONİZM KARŞISINDAKİ TUTUMU VE KUTSAL TOPRAKLAR POLİTİKASI Hakem Nüshası \(A\).docx - msocom](C:\Users\MÜRSEL\Desktop\PAPALIĞIN SİYONİZM KARŞISINDAKİ TUTUMU VE KUTSAL TOPRAKLAR POLİTİKASI Hakem Nüshası (A).docx - msocom) 1 bölgeyi ziyaret etmesi, II. Vatikan Konsili kararları gibi Kilise içindeki teolojik değişimlerle başlayan kısmi yumuşamayla Papalık Kudüs'ün kutsallığı, kutsal mekânların muhafazası, her din mensubunun buralara serbest erişimi, her bir dinî cemaatin hak ve yetkileri gibi hususları dillendirmeye başlamıştır. Papalığın bu kararsız politikası siyasi veya konjonktürel zorluk ve zorunluluklarından kaynaklanan bir durum olarak görülmüştür. Yine de Papalık bağımsız bir Filistin devleti ve Kudüs'ün statüsüne dair taleplerinden de hiçbir zaman vazgeçmemiş ve bunları çeşitli platformlarda dile getirmiştir. Bu makalede XIX. yüzyıl sonlarından günümüze Kitab-ı Mukaddes topraklarında Siyonist faaliyetlerden kaynaklı yaşanan gelişmelere yönelik *katolik* endişe, Papalığın başta Kudüs olmak üzere kutsal topraklara yönelik politikası ve yürüttüğü diplomasi ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Dinler Tarihi, Kutsal Topraklar, Papalık, Vatikan, Siyonizm, Kudüs.